

N:o 66.

Ank. till Riksd. kansli den 31 mars 1908, kl. 2 e. m.

*Utlåtande, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående
öfverlåtelse till landtförsvaret af förra landshöfdingebo-
stället kungsgården Noret i Kopparbergs län. (I. A.)*

I en den 31 sistlidne januari till Riksdagen aflåten proposition (n:o 59) har Kungl. Maj:t, under åberopande af bilagdt utdrag af protokollet öfver landtförvarsärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen medgifva, att förra landshöfdingebostället kungsgården Noret i Kopparbergs län må den 14 mars 1909 öfverlämnas till landtförsvaret för att begagnas till öfningsfält för Dalregementet.

Efter gemensam beredning med statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet anförde t. f. chefen för landtförvarsdepartementet, hans excellens herr statsministern Lindman:

»Genom nådigt bref den 21 december 1904 förordnade Kungl. Maj:t, att Dalregementet skulle förläggas till Falun, så snart kasern-etablissemang blifvit för regementet där uppfördt. Med erinran härom har chefen för fortifikationen i underdånig skrifvelse den 3 november 1906 vidare anført, att kontrakt med Falu stad den 1 februari 1905 afslutats om upplåtelse af den mark, staden förbundit sig att tillhandahålla till kaserntomt och öfningsfält m. m. Då det af staden erbjudna området emellertid vore för ändamålet otillräckligt, hade i planen för regementets förläggning till Falun ingått, att förra landshöfdingebostället kungsgården Noret äfven skulle i sin helhet tagas i anspråk för samma ändamål. Chefen för fortifikationen hemställde fördenskull, att åtgärder

mätte vidtagas, för att nämnda egendom mätte blifva till landtförsvaret upplåten.

Arméförvaltningen å fortifikationsdepartementet har tillstyrkt denna framställning samt hemställt, att proposition i ämnet mätte till Riksdagen aflåtas.

Öfver det område, som sålunda skulle komma att disponeras af regementet, har jag låtit upprätta en karta, som torde få bifogas statsrådsprotokollet. Den af Falu stad upplåtna marken består af, förutom en badplats, tre å kartan med röda begränsningslinjer utmärkta områden.

Domänstyrelsen har den 22 februari 1907 öfver ifrågavarande framställning afgifvit infordradt utlåtande, hvaraf inhämtas, att den del af egendomen, som å kartan är omsluten af en grön begränsningslinje, genom kontrakt den 28 september 1900 utarrenderats till Carl Edvard Carlström för tiden till den 14 mars 1921 mot ett årligt arrende af 370 kronor samt med skyldighet för arrendatorn att antingen genom nybyggnad under arrendetiden redovisa eller ock vid egendomens afträdande till kronan kontant gälda ett årligt belopp af 30 kronor; att arrendatorn genom kontraktet tillförsäkrats en årlig utsyning från egendomens skog af 50 kubikmeter virke till husbehof; att arrendatorn äger skyldighet att utan afkortning å arrendeafgiften ansvara för alla egendomen åliggande utskylder och besvär, däruti jämväl inbegripna dem, som belöpa å den från arrendet undantagna utmarken; samt att arrendatorn i § 15 af kontraktet tillförbundits att, där sådant för allmännyttigt ändamål å kronans vägnar fordras, afstå egendomen tillhörig mark äfvensom inkomstgifvande lägenhet mot åtnjutande af minskning i arrendeafgiften, motsvarande den förlust honom tillskyndas. Efter det arrendatorn sedermera afidit, har domänstyrelsen genom beslut den 13 oktober 1905 bifallit en af stärbhusdelägarna gjord ansökning att få bibehålla arrendet.

Nästan hela den till egendomen hörande skogsmarken är från arrendet undantagen och ställd under skogsstatens särskilda vård och förvaltning. Detta område är å förenämnda karta med blå begränsningslinje särskildt angifvet.

Domänstyrelsen har vidare anført, att från egendomen förut upplåtits mark till Gäfle—Dala järnvägsaktiebolag och till Falu stad. Egendomens återstående areal utgjorde 193 hektar 38,57 ar, däraf 9 hektar 97,6 ar tomter och åker, 66,3 ar äng, 182 hektar 3,27 ar afrösningsjord, hufvudsakligast skogsmark, samt 71,4 ar impediment.

Under förutsättning att egendomen i sin helhet vore för regementet behöflig, hade domänstyrelsen icke något att erinra mot egendomens

öfverlämnande till landtförsvaret vid nuvarande arrendeperiods slut eller dessförinnan, därest öfverenskommelse kunde därom träffas med arrendatorerna.

Från dessa har yttrande rörande egendomens afträdande före arrendetidens utgång af domänstyrelsen inforrats, och hafva de förklarats sig villiga afstå från arrendet mot en godtgörelse för den förlust, dem därigenom komme att tillskyndas, af 1,500 kronor för hvarje återstående arrendeår samt 1,000 kronor i ett för allt för verkställda nybyggnader och reparationer. Kunde denna godtgörelse icke beviljas dem, hemställde de, att beloppet finge bestämmas af tre gode män, af hvilka af och tillträdaren valde hvar sin och den tredje utsåges af de sålunda valde eller, om dessa ej blefve om valet ense, af Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Kopparbergs län.

Eders Kungl. Maj:ts bemälda befallningshafvande har uti underdånigt utlåtande af den 18 januari 1907 anført, att, då arrendatorerna förklarats sig villiga att afstå från arrenderätten mot ersättning, hvilken enligt Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvandes mening lämpligast borde bestämmas genom den af arrendatorerna alternativt föreslagna uppskattningen af tre gode män, hinder icke torde möta för nådigt bifall till förevarande framställning. Kronofogden i Falu fögderi har tillstyrkt framställningen.

Sedan chefen för Femte arméfördelningen anmodats att, efter chefens för Dalregementet hörande, i detta ärende afgifva underdånigt yttrande, hvarvid särskildt borde tagas under öfvervägande, huruvida icke den utarrenderade delen af kungsgården Noret kunde tills vidare af regementet undvaras, hafva sådana yttranden från nämnda chefer inkommit.

Chefen för Dalregementet anser det af arrendatorerna framställda anspråk på ersättning för arrendets afträdande icke stå i rimlig proportion till den årliga arrendesumman. Det till arrendatorerna upplåtne områdets läge i förhållande till den öfningsterräng, som redan upplåtits till regementet, vore emellertid sådant, att afsevärda olägenheter därpå måste uppkomma för såväl regementet som arrendatorerna. Regementet behöfde för utförandet af öfningar äga rätt att när som helst passera den utarrenderade marken, men man kunde befara, att, då olägenheter af regementets närhet gjorde sig gällande, förbud meddelades regementet för områdets beträdande. Beträffande den årliga utsyningen af virke för arrendatorernas behof borde den ej äga rum utan regementschefens hörande. I annat fall kunde öfningsområdet komma att lida afsevärd skada. Å området för den blifvande skjutbanan borde utsyningen företrädesvis ske. Regementschefen, som alltså funne arrendeområdets läge

och arrendekontraktets bestämmelser högst olämpliga för regementet, ville därför föreslå, att, om än arrendatorernas ersättningsanspråk icke kunde godkännas, ett försök likväl skulle göras att genom tre gode män, enligt arrendatorernas medgifvande, erhålla ett förslag till öfverenskommelse mellan kronan och arrendatorerna i syfte, att hela det utarrenderade området jämte byggnader m. m. blefve till regementet upplåtet.

Skulle emellertid en antaglig öfverenskommelse härom ej kunna vinnas, hemställde regementschefen, att en del af det utarrenderade området måtte mot afdrag å arrendeafgiften afskiljas och tilläggas regementets öfriga mark, hvarigenom olägenheterna för regementet delvis blefve undanröjda och ett antagligt öppet öfningsfält erhöles, om än väl knappt för regementsöfningarna. Därjämte borde tillstånd beredas för regementet att utan annan ersättningsskyldighet än för verklig skada beträda återstående arrendeområdet med undantag af mark, hvarå växande gröda funnes, samt befogenhet lämnas regementschefen att på lämpligt sätt utföra inflytande vid bestämmandet af skogsafverkning.

Den mark, som enligt regementschefens förslag skulle afskiljas från det utarrenderade området, är å kartan utmärkt med streckad ljusröd färg.

Arméfördelningschefen har framhållit, att det syntes honom vara en nödvändighet, att ifrågavarande egendom öfverlämnades till landtförsvaret för att bereda nödig öfningsterräng för Dalregementet. Ehuru regementet, beträffande öfningsområdets utsträckning, skulle blifva nöjaktigt tillgodosedt, äfven om den nu utarrenderade jorden icke finge för regementets räkning disponeras förrän efter arrendetidens utgång eller år 1921, skulle dock öfningsterrängen därigenom blifva så till vida otillfredsställande, att tillgången på öppen mark blefve alldeles för inskränkt. Det utarrenderade området innehölle omkring 10 hektar öppen mark och vore därför af särskild betydelse för regementet. Äfven kunde åbyggnaderna, som vore i synnerligen godt skick, till följd af den nära belägenheten till kasernetablissemanget, blifva till nytta för regementet. Det syntes därför arméfördelningschefen vara mycket önskvärdt, att äfven det utarrenderade området redan från början ställdes till regementets förfogande. I likhet med regementschefen ansåge arméfördelningschefen frågan om ersättning åt arrendatorerna för mistning af arrenderätten lämpligen kunna hänskjutas till tre gode män. Kunde emellertid antaglig öfverenskommelse icke åvägbringas, instämde arméfördelningschefen i hvad regementschefen för sådant fall föreslagit.

Arméförvaltningen å fortifikationsdepartementet, som erhållit befallning att afgifva förnyadt underdånigt utlåtande och förslag i ärendet, har till fullgörande häraf anfört följande.

På grund af hvad arméförvaltningen under hand inhämtat från domänstyrelsen kunde, enligt sistnämnda ämbetsverks åsikt, den i arrendekontraktet intagna bestämmelsen om skyldighet för arrendatorerna att för allmännyttigt ändamål afstå mark eller lägenhet mot afdrag af arrendeafgiften icke skäligen tolkas så vidsträckt, att hela det arrenderade området skulle kunna frångas arrendatorerna mot befrielse från arrendeafgiften, en åsikt, som äfven arméförvaltningen för sin del ansåge riktig. Domänstyrelsen hade dock icke haft något att erinra däremot, att arrendatorerna, med tillämpning af ifrågavarande kontraktsbestämmelse, förpliktades afstå den af regementschefen föreslagna delen af berörda område mot däremot svarande afdrag å arrendeafgiften.

Dessutom ville arméförvaltningen upplysa, att arrendatorerna enligt arrendekontraktet ägde rätt att med de inskränkningar, som af vederbörande jägmästare föreskrefves, å den från arrendet undantagna, till kungsgården hörande skogsmarken använda betet för egendomens vinterfödda kreatur, hvilken rätt äfven stode hindrande i vägen för regementets disposition af det tillämnade öfningsfältet, däraf berörda skogsmark utgjorde en väsentlig del. Emellertid syntes omförmälda bestämmelse i § 15 af kontraktet böra tillämpas jämväl i detta afseende, och arrendatorerna tillförbindas att, mot skäligt afdrag i arrendeafgiften, tåla de inskränkningar i sin rätt till bete å skogsmarken, som nödvändiggjordes däraf, att öfningar därstädes bedrefves af regementet. En sådan anordning torde, med hänsyn till förhandenvarande omständigheter, tills vidare få anses tillfredsställande.

Hvad anginge den af arrendatorerna begärda ersättningen för afståendet från arrenderätten, måste denna ersättning med hänsyn till den af arrendatorerna erlagda årliga arrendeafgiftens belopp anses orimligt högt tilltagen och således icke böra beviljas. Vid sådant förhållande och då regementschefen förklarar, att regementet för sina öfningar skulle kunna tills vidare åtnöjas med en mindre del af ifrågavarande område, ansåge arméförvaltningen, att för närvarande endast denna del däraf borde tagas i anspråk.

Såsom jag förut nämnt, tillförbindas arrendatorerna i arrendekontraktet, § 15, att, där sådant för allmännyttigt ändamål å kronans vägnar fordras, afstå egendomen tillhörande mark äfvensom inkomstgifvande lägenhet mot åtnjutande af minskning i arrendeafgiften, motsvarande den förlust dem tillskyndas. Huruvida denna bestämmelse kan äga tillämplighet jämväl i afseende på arrendatorernas rätt till bete å den till kungsgården hörande skogen, framgår icke med full tydlighet af kontraktets innehåll.

I allt fall torde en tillämpning af omförmälda bestämmelse i § 15 af kontraktet icke kunna åvägabringas annorledes än genom godvillig öfverenskommelse med arrendatorerna eller, om sådan ej kan åstadkommas, genom rättegång med däraf följande tidsutdräkt. Då det sålunda syntes önskvärdt att göra ett försök till öfverenskommelse med arrendatorerna beträffande de inskränkingar i arrendet, som arméförvaltningen föreslagit, anmodade dåvarande statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet chefen för Dalregementet att i sådant syfte inleda underhandlingar med arrendatorerna, därvid om möjligt borde iakttagas, att det högsta ersättningsbelopp, som jämlikt § 15 i arrendekontraktet kunde ifrågakomma, vore hela den årliga arrendesumman.

I anledning häraf hafva arrendatorerna blifvit i frågan hörda vid sammanträde inför regementsintendenten, därvid de förklarar sig icke kunna ingå på den af regementschefen föreslagna afsöndringen af viss mark från det arrenderade området, hvarigenom arrendets värde enligt deras åsikt skulle väsentligt nedbringas. Arrendatorerna hade nedlagt betydande kostnader på landtbruket just på den grund, att kontraktet gällde till den 14 mars 1921, och det arrenderade området vore ej större, än hvad som oundgängligen kräfdes, för att de skulle hafva sin bärgning. Den öppna jord, regementschefen önskade få afsöndrad, motsvarade ungefärligen en tredjedel af den bästa åkerjorden. Förlorade arrendatorerna denna del, måste allt hvad till gårdens ekonomi hörde omläggas, och detta under den tid, då på grund af förbättrade konjunkturet arrendatorerna skulle skörda frukterna af sitt arbete. Endast genom värdering af tre gode män kunde antagligt förslag till öfverenskommelse vinnas beträffande arrendets afträdande i dess helhet.

Jämte anmälan om hvad sålunda förekommit har regementschefen anfört, att, då det blifvit uppenbart, att ej allenast från öfnings- och inkvarteringssynpunkt svårigheter för regementet uppstode däraf, att arrendeområdet med tillhörande byggnader vore undantaget från regementets öfningsfält, utan äfven att en betydande olägenhet för kronan torde uppkomma därigenom, att arrendekontraktet stode hindrande i vägen såväl för dräneringsarbeten för öfningsfältets ordnande som för tillgodogörandet af en å området befintlig betydande vattentillgång, funne regementschefen sig böra vidhålla sitt förut gjorda yrkande, att ett försök måtte göras att genom tre gode mäns värdering få till stånd ett förslag till öfverenskommelse, i syfte att hela området med därå befintliga hus m. m. blefve till regementet upplåtet. Vid de försök till uppgörelse med arrendatorerna, som ägt rum, hade oförtydligt framgått, att, om det område, regementschefen under alla omständighe-

ter ansåge böra läggas till regementets öfriga mark, komme att från-
skiljas det arrenderade området, arrendatorerna väntade sig eller åt-
minstone ämnade yrka på en betydande ersättning för mistningen däraf,
samt att arrendesumman enligt deras förmenande omöjligen kunde läggas
till grund för bestämmandet af ersättningsbeloppet. Vidtoges den åt-
gård den att för närvarande skilja arrendatorerna från endast en del af
det arrenderade området, kunde möjligen inträffa, att arrendatorerna finge
fortfarande besitta den öfriga delen af området utan afgift, under det att
liknande förfaringssätt måste tillgripas för dräneringsändamål och för
erhållande af vattentillgången, hvaraf nya kostnader blefve en följd.

Af det anförda framgår, att regementet, som enligt Kungl. Maj:ts
beslut skall inflytta i det nya kasernetablissemanget våren 1909, är i
behof af att redan från början få tillträda hela det utarrenderade om-
rådet med byggnader. Till följd af svårigheten att träffa öfverenskom-
melse om arrenderättens upphörande, har dock ifrågasatts, att endast
en del af berörda område skulle tills vidare tagas i anspråk. Då emel-
lertid arrendatorerna vägrat att ingå på en öfverenskommelse enligt
det sistnämnda af dessa alternativ samt, på sätt regementschefen fram-
hållit, åtskilliga olägenheter å ömse sidor skulle komma att kvarstå och
ytterligare ersättningsanspråk vara att motse, synes det mig ändamåls-
enligast att söka få hela frågan afgjord på en gång genom arrendets
upphörande den 14 mars 1909 d. v. s. vid den tid, då regementets in-
flyttning i de nya kasernerna är nära förestående. Visserligen måste
den af arrendatorerna fordrade godtgörelsen anses alltför hög, men
de hafva därjämte förklarat sig villiga att låta denna fråga afgöras af
tre gode män, utsedda en af dem, en af kronan och den tredje af
dessa, eller, om de ej kunna enas om valet, af Eders Kungl. Maj:ts
befallningshafvande i Kopparbergs län. Mot ett sådant förfaringssätt
synes mig intet vara att erinra. Därigenom bör ersättningsfrågan
blifva opartiskt bedömd och ett skäligt ersättningsbelopp bestämdt,
hvilket icke läter kunna sättas högre än det af arrendatorerna begärda
eller 1,500 kronor om året från den 14 mars 1909 till den 14 mars
1921, d. v. s. för 12 år utgörande 18,000 kronor jämte ersättning
för fullgjord byggnadsskyldighet till värde öfverstigande, hvad dem
enligt kontraktet åligger, dock högst 1,000 kronor.

Regementschefen har ifrågasatt, att det ersättningsbelopp, som af
godemännen bestämmes, skulle anses allenast såsom ett förslag och
bilda utgångspunkt för en öfverenskommelse med arrendatorerna, hvar-
emot dessa synas icke hafva något att erinra. Huruvida detta tillväga-

gångssätt bör följas eller om godemännens beslut bör redan på förhand tillerkännas ömsesidigt bindande verkan, torde böra göras till föremål för särskild pröfning. Mig synes det senare tillvägagångssättet vara att föredraga.

Beträffande det ersättningsbelopp, som kan komma att tillerkännas arrendatorerna, torde det kunna utgå från fjärde hufvudtitelns allmänna besparingar.»

Statsutskottet, till hvars föreberedande behandling denna framställning hänvisats, hemställer,

att Riksdagen må bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Stockholm den 31 mars 1908.

På statsutskottets vägnar:

G. BILLING.
